

др. Б. Чайковський 16 квітня 1934 р. просив К. Паньківського виступити захисником Івана Маліцького у Львівському суді. У листопаді того ж року він просив К. Паньківського представляти громаду с. Збоїська в апеляційній справі у Львівському окружному суді. Такі ж прохання він неодноразово висловлював і в 1935–1936 рр. При цьому пересилав і гонорар у розмірі від 10 до 70 зл. [6, арк. 1–9]. У вересні 1937 р. до К. Паньківського з подібним проханням звернувся й адвокат з Белза Ілля Салагуб. У червні та вересні 1939 р. до К. Паньківського писав адвокат із Самбора Іван Рогуцький, прохаючи представляти у суді дрогобичанина Йосипа Геврика [5, 1–2, 5].

Отже, К. Паньківський впродовж 20–30-х рр. ХХ ст. брав активну участь у громадських організаціях українських адвокатів у Львові, публікувався в профспілковій пресі, підтримував тісні професійні контакти зі своїми колегами з інших міст Східної Галичини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Паньківський К. Союз українських адвокатів, його члени та їх обов'язки. *Життя і Право*. 1938. Ч. 3. С. 28–29.
2. Паньківський К. Роки німецької окупації. Нью-Йорк-Торонто, 1965. 480 с.
3. Петрів М. Сторінки історії адвокатури України: Союз Українських Адвокатів у Львові 1923–1940 рр. *Адвокат*. 2022. № 4/5. С. 98–106.
4. Центральний державний історичний архів України у Львові. Ф. 374. Оп. 1. Спр. 21.
5. ЦДІАУЛ. Ф. 374. Оп. 1. Спр. 35.
6. ЦДІАУЛ. Ф. 374. Оп. 1. Спр. 39.

Віталій ДУБІНА
(Дрогобич, Україна)

КОЗАЦЬКЕ ПОВСТАННЯ ПІД ПРОВОДОМ С. НАЛИВАЙКА У ВІЗІЯХ Ф. РАВІТИ-ГАВРОНСЬКОГО

У польській історичній науці ХІХ та першої половини ХХ ст. чи не найбільш плідним дослідником історії українського козацтва був Францішек Равіта-Гавронський. На його творчості відобразився увесь комплекс ідей, що побутували у польській історичній свідомості цього часу та культурі неоромантизму, також значний вплив мали й концепції рухів близьких до правого націоналістичного табору. Тому погляди та оцінки історика часто повнілись різноманітними шаблонами, стереотипами та антиукраїнськими упередженнями.

Ф. Равіта-Гавронський шукав причини козацького повстання на чолі із С. Наливайком у «пошуках козацького хліба», тобто у бажанні захопити військову здобич. Дослідник вважав, що майбутні очільники повстання, як Наливайко, так і Лобода, усі попередні роки займалися лише тим, що або на службі австрійського імператора, або з власної ініціативи, грабували турецькі міста, Валахію та Молдову. Звиклі до такого способу існування козаки, на його думку, не відчували відмінностей між розоренням ворожих територій та земель Речі Посполитої, а зокрема й України.

Так історик стверджував, що по дорозі на Молдову в 1595 р. Наливайко напав на Брацлав, «хоча там було немало козаків» [4, 54].

Описуючи розгортання повстання у 1596 р. Ф. Равіта-Гавронський пов'язував дії загонів С. Наливайка із подіями Берестейського собору, який відбувся у цей час й розглядав питання церковної унії. У даному контексті історик відзначав, що брат Северина Наливайка Дем'ян «займав вищі посади в ієрархії східної церкви й через це опинився в шерехах противників унії» [4, 54]. На його думку, саме під впливом брата Северин з'явився на Волині й зайнявся там грабуванням прихильників унії. Таким чином Гавронський заперечував твердження про розгортання повстання під релігійними гаслами й через утиски православ'я. Для дослідника мотиви руху були виключно меркантильні й не впливали із релігійної чи суспільно-політичної свідомості учасників. «Через це з часом Наливайко виріс на захисника православ'я, – як вказував вчений, – хоча його християнська мораль знаходилась на рівні татарської» [4, 54]. Дослідник робив наголос, що повстанський руху також не мав ніякої політичної програми й його учасники «лише грабували, так само, як на Волощині».

Розмах повстання, до якого приєдналися загони Лободи, який діяв в районі Овруча, та Шаули в околицях Білої Церкви, змусив владу Речі Посполитої до рішучих силових заходів. Проти повстанців було вислано війська на чолі із гетьманом С. Жолкевським. Поява спільної загрози змусила козацьких отаманів скоординувати свої зусилля, а розрахунок на невеликі коронні сили підштовхнув їх до спільного виступу. Усі козацькі загони почали рухатись у напрямку степів, де боротьба із ними для коронних військ була б складніша. Однак під Острополем на них напав Жолкевський і в бою було поранено Шаулу. Дослідник вважав, що у цей час розпочалась боротьба між ватажками за владу й тоді спочатку єдиним очільником повстанських військ було обрано Наливайка, а пізніше – Лободу. Повстанці почали зосереджуватись біля Трипілля, де відбулася велика козацька рада. Гавронський стверджував, що на ній «проявилася якась політична думка, яка насправді була бажанням віднайти умови, що відповідали б буйному темпераменту козацьких ватажків» [4, 55]. Такий проект дослідник віднаходив у намірі перейти кордон із Московським царством й попроситися у підданство або до царя, або до кримського хана. Для Гавронського усі козацькі плани у своїй кінцевій суті зводились або до звичайного бажання грабувати та жити в стані анархії, або зрадити державу й зруйнувати її із чужою допомогою. У своїх розважаннях він стверджував, що на цій «раді вималювався проект та намір, який реалізує через п'ятдесят років Хмельницький», адже для усіх козаків «Річ Посполита здавалась своєрідним Ельдорадо, в котрому можна безкарно бушувати й вигідно жити із грабунку дворів й шляхетських маєтків» [4, 55]. Після ради в Трипіллі та спроб переговорів із Жолкевським, котрі, як стверджував Ф. Равіта-Гавронський, ініціювала польська сторона виходячи із своєї «поміркованості», повстанці переправились через Дніпро на Лівобережжя.

Доволі побіжно, із замовчуванням ряду подій та їх переінакшенням Ф. Равіта-Гавронський описав фінальні події повстання із боями на р. Солониці. Дослідник згадав, що С. Жолкевський вирішив перервати похід повстанців на схід й біля Лубен, над р. Солоницею, «наступив на козаків й повністю їх розгромив». Це призвело до капітуляції повстанців та їх згоди на «лагідні» умови гетьмана. Такими він нази-

вав видання очільників повстання, гармат та боєприпасів, прапорів й клейнодів, повернення награвованого і розпуск усіх зібраних (яких Гавронський нараховував 10 тис. разом із жінками та дітьми) «по домівках». Історик повністю упустив згадати криваву розправу вчинену коронними жовнірами над повстанцями уже після їх капітуляції. Слід звернути увагу на схильність Ф. Равіти-Гавронського замовчувати факти, які б кидали тінь на репутацію польських полководців та коронних вояків, яких він завжди зображав справедливими, шляхетними та великодушними. Також він оминав згадувати й події, під час яких війська Речі Посполитої зазнавали поразок (так, наприклад, Гавронський у своїй історії українського козацтва упустив змалювання подій повстання 1630 р. під проводом Т. Трясила).

В кінцевих оцінках повстання С. Наливайка та боротьби коронних військ проти цього руху Ф. Равіта-Гавронський наголошував, що поразка козаків насправді була лише видимістю. У даному випадку він цитував гетьмана С. Жолкевського, який у листі до канцлера Я. Замойського стверджував, що «гадина є лише придушеною». Дослідник зазначав, що необхідно було прислухатись до порад польського полководця, що пропонував утримувати на Наддніпрянщині сталі війська. Також було видано королівський універсал, який наказував місцевій владі «людей бездомних, волоцюг, гультіпак, грабіжників схоплених на злочині карати смертю»[4, 56]. Однак «наймудріші укази, у випадку безсилля та безпорадності верховної влади, мало приносили користі».

Таким чином можна ствердити, що особливостями висвітлення та оцінок Ф. Равітою-Гавронським подій козацького повстання під проводом С. Наливайка, було наповнення їх різноманітними, здебільшого антиукраїнськими, стереотипами. Таке зображення минулого було спричинене загостренням у відносинах між польським та українським народами на межі XIX та XX ст. через зіткнення їх національних рухів. Тому для ряду польських дослідників, серед них і Гавронському, важливим було ідеалізувати польську сторону та демонізувати українську й в прикладах минулого показати тяглість своїх візій на українсько-польські відносини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гриневич Т. Українське козацтво в дискусіях польських істориків міжвоєнного періоду. *Хроніка 2000*. Вип. 3 (93). Україна-Польща: діалог у продовж тисячоліть. Част. 2. Київ, 2012. С. 315–328.
2. Руда О. Українське козацтво в інтерпретації польських істориків кінця XIX – першої третини XX століття. Львів, 2008. 418 с.
3. Koko E. Franciszek Rawita-Gawroński (1846–1930) wobec Ukrainy i jej przeszłości. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2006. 276 s.
4. Rawita-Gawroński F. Kozaczyzna ukrainna w Rzeczpospolitej polskiej do końca XVIII wieku. Warszawa, 1922. 240 s.